

PODUZEĆE ISTARSKI UGLJENOKOPI RAŠA, DONATOR BEZ KOJEGA
NARODNI MUZEJ LABIN NE BI POSTOJAO

OLJA VIŠKOVIĆ □ Narodni muzej Labin pri Pučkome otvorenom učilištu Labin, Labin

sl.1. i 2. Nova rudarska naselja Raša i Pozzo
Littorio di Arsia odnosno Podlabin
Izvor: Narodni muzej Labin, Fototeka

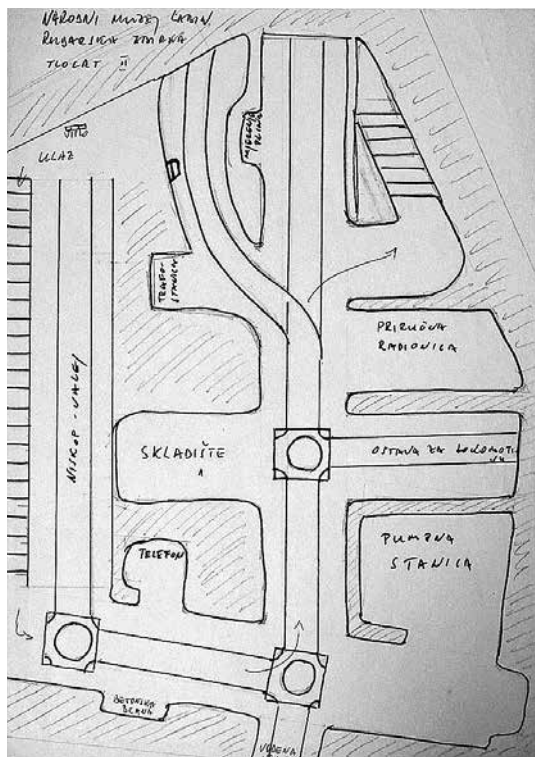

Uvod. Povijest grada Labina i Labinštine obilježena je rudarstvom. Rudarska je djelatnost na tom području započela za vrijeme mletačke vladavine, točnije u 17. stoljeću otkrivanjem tzv. rusog ugljena ili crne smole koja se upotrebljavala za impregniranje brodova. Prva rudarska proizvodnja datira iz 1785. godine, kada je četrdesetak rudara u Krapnu pokraj Labina proizvodilo oko 560 tona ugljena u godini, koji je otpreman u Rijeku za potrebe tamošnje rafinerije šećera, a kontinuirana rudarska proizvodnja na Labinštini počela je 1830-ih godina. Rudarsko poduzeće Istarski ugljenokopi Raša (IUR) osnovano je rješenjem Vlade FNRJ 2. siječnja 1948. kao nasljednik poduzeća Arsa Società Anonima Carbonifera.

Nakon Drugoga svjetskog rata IUR u svojemu sastavu ima rudnike Raša, Podlabin, Vinež, Štrmac, Ripendu, Koromačno i Tupljak te se ubrzano razvija zbog važnosti

ugljena za obnovu zemlje i za poslijeratno gospodarstvo. Početkom 1960-ih godina IUR je zapošljavao oko 7000 rudara, proizveden je poslijeratni maksimum od 860 100 tona ugljena te je poduzeće postalo pokretač gospodarskoga i industrijskog razvoja Labinštine. Nakon stoljeća rudarenja 1999. godine zatvoren je posljednji labinski rudnik – jama Tupljak, ujedno i posljednji ugljenokop u Hrvatskoj, te je ugašeno i poduzeće IUR.¹ To je poduzeće Labinštini u nasljeđe ostavilo niz poduzeća koja su gotovo sva proizašla iz djelovanja IUR-a, kao i novoizgrađene gradove Rašu i Podlabin, turističko naselje Rabac koje se zbog otvaranja rudarskih odmarališta u vlasništvu IUR-a, kasnije – u 1960-im godinama, pretvorenih u hotele, razvilo u turističko središte istočne obale Istre. Usto, IUR je otvorio Rudarsku tehničku školu u Labinu. Utjecaj IUR-a osjećao se i u kulturnom životu tog područja. Godine 1960. to je poduzeće bilo

¹ Tullio Vorano, *Istarski ugljenokopi – četiri stoljeća rudarenja na Labinštini* (Labin, 1997.).

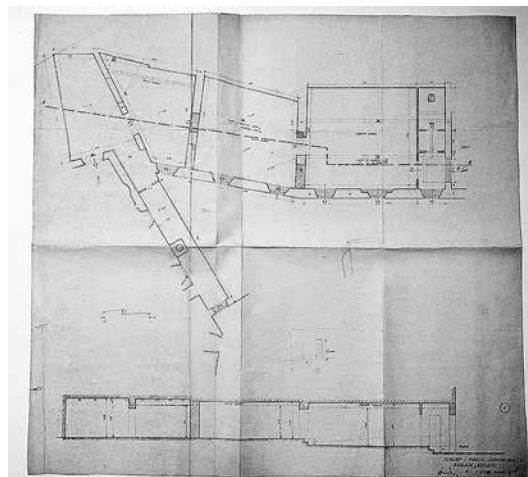

suosnivač Narodnog muzeja Labin. Naime, od njih je potekla inicijativa za osnivanje muzeja, osigurali su financijska sredstva, strojeve i alate te stavili na raspolaganje stručno znanje svojih zaposlenika koji su sudjelovali u stvaranju Rudarske zbirke i Narodnog muzeja Labin. (sl.1. i 2.)

Osnivanje Narodnog muzeja Labin i Rudarske zbirke

Narodni muzej Labin osnovan je na sjednici Narodnog odbora općine Labin 30. travnja 1960. godine² kao zavičajni muzej Labina i Labinštine. Muzej je smješten u starogradskoj jezgri u palači Battiala Lazzarini, čiji je nekadašnji vlasnik bila imućna labinska plemićka obitelj Battiala, odnosno od početka 19. stoljeća prezimena Battiala Lazzarini zbog spajanja dviju obitelji.

Inicijativu za osnivanje Narodnog muzeja Labin dali su troje profesora labinske gimnazije – Dragutin Heim, Mira Heim i Miljenko Fadljević, te poduzeće IUR. Tijek osnivanja i rada labinskog muzeja u prvim godinama djelovanja može se pratiti prema sačuvanoj muzejskoj dokumentaciji te člancima u novinama *Raški rudar*, koje su aktivno pratile i izvještavale o djelatnosti Muzeja. Novine *Raški rudar* bile su glasilo IUR-a te jedne od prvih korporativnih novina u Jugoslaviji. Prvi broj novina izašao je u studenom 1947. godine³, a izvještavale su o svim zbivanjima vezanima za poduzeće IUR, ali i o gotovo svim važnijim događajima iz političkoga, gospodarskoga, kulturnoga i sportskog života na Labinštini te su imale ulogu glavnoga (neko vrijeme i jedinoga) lokalnoga glasnika. Novine *Raški rudar* osobito su pozornost pridavale praćenju stvaranja stalnoga rudarskog postava labinskog Muzeja.

Prema prvom Statutu Narodnog muzeja Labin iz 1960. godine, osnivač ustanove je Skupština općine Labin, koja nadzire rad Muzeja čiji je zadatak, kako stoji u Statutu; bilo „(...) sakupljanje, čuvanje, proučavanje, izlaganje rudarske građe, podizanje opće tehničke kulture, upoznavanje rudarstva ovog kraja, kao i razvitak rudarske tehnike, mehanizacije i eksploatacije. Budući Narodni muzej prema svojoj namjeni ima prvenstveno karakter rudarskog, tj. tehničkog muzeja, i kao takav jedina je ustanova na području Istre, te mu je i zadatak da sistematski skuplja, istražuje i obrađuje građu iz oblasti rudarstva na svom području. Rudarski odjel prati opći razvitak rudarstva te organizira izložbe rudarskih noviteta”.⁴ Suosnivač muzejske ustanove bilo je poduzeće IUR, a u osnivanje je uključeno dogovorom kojim se obvezuje osigurati financijska sredstva, strojeve, alat i stručno znanje svojih zaposlenika za stvaranje Rudarske zbirke i rudarskog dijela stalnog postava. Delegirali su dvojicu ili trojicu svojih zaposlenika kao članove Muzejskog savjeta te je i na taj način sudjelovalo u radu Muzeja.

U Pravilima o organizaciji i poslovanju Narodnog muzeja Labin iz 1960. istaknuto je da je zbirka rudarstva Narodnog muzeja Labin sastavni dio poduzeća IUR, a labinski Muzej postaje ustanova mjerodavna za rudarstvo i radnički pokret na području Istre, odnosno „djelokrug rada ustanove je na sakupljanju i proučavanju rudarstva i radničkog pokreta na području Istre”.⁵ U ostalim područjima svog djelovanja Muzej ima status lokalno-zavičajnog muzeja.

Stvaranje rudarskog dijela stalnog postava započeto je odmah nakon osnivanja Narodnog muzeja Labin potkraj travnja 1960. godine, a kao temelj rudarskog dijela Muzeja postavljena je izložba *Život i rad rudara Istarskih ugljenokopa Raša*, koja je prikazivala slike iz života i rada rudara. Izložba je bila temelj za stvaranje rekonstrukcije rudnika u podrumu muzejske zgrade. Ta je rekonstrukcija provedena u fazama, u razdoblju od 1961. do 1964., uz pomoć inženjera rudarstva IUR-a. Autori postava bili su inženjeri rudarstva Franc Baznik, Jugoslav Bulat i tehničar Claudio Galvani te suradnici Antun Griparić, Ivan Novak i profesorica Marčec.⁶ (sl.3. i 4.)

sl.3. i 4. Projekti Građevinskog pogona IUR-a za Rudarski postav Narodnog muzeja Labin, 1961.

Izvor: Narodni muzej Labin, Zbirka arhivskog gradiva

2 Narodni muzej Labin, Zbirka arhivskog gradiva (Dokumentacija Narodnog muzeja Labin), Rješenje o osnivanju muzeja grada Labina kao samostalne društvene ustanove Narodnog odbora općine Labin, 30. travnja 1960.

3 Novine *Raški rudar* izlazile su s prekidima 50-ak godina, a zadnji broj objavljen je 1. prosinca 1999., dva dana nakon zatvaranja posljednjeg rudnika – jame Tupljak; *Raški rudar* (glasilo Istarskih ugljenokopa Raša / Tupljak; urednik: Marino Fonović), Labin, godišta 1960. – 1967.

4 Narodni muzej Labin, Zbirka arhivskog gradiva (Dokumentacija Narodnog muzeja Labin), Statut Narodnog muzeja Labin, 1960.

5 Narodni muzej Labin, Zbirka arhivskog gradiva (Dokumentacija Narodnog muzeja Labin), Pravila o organizaciji i poslovanju Narodnog muzeja Labin, 1960.

6 Narodni muzej Labin, Zbirka arhivskog gradiva (Dokumentacija Narodnog muzeja Labin), IUR, Građevinski pogon, Projekat Rudarskog dijela Narodnog muzeja u Labinu, 16. siječnja 1961.

sl.5. Naslovnica novina *Raški rudar*, 2. ožujka 1961.

sl.6. Popis predmeta potrebnih za proširenje Rudarskog postava Narodnog muzeja Labin, 1964.

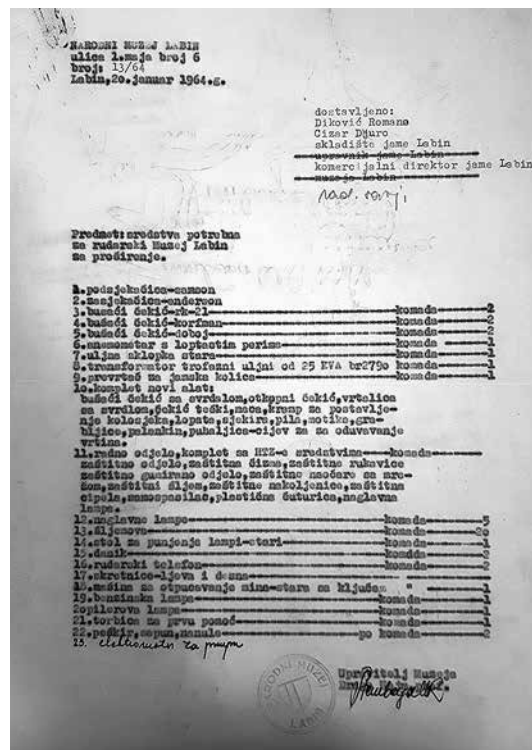
Izvor: Narodni muzej Labin, Zbirka arhivskog gradiva

Prva faza rekonstrukcije rudnika završena je 1961. godine. Na naslovnici *Raškog rudara* od 2. ožujka 1961. objavljen je *Program proslave Dana rudara* u kojemu je naznačeno da se 2. ožujka planira „svečano otvorenje rudarskog dijela Muzeja u Labinu”, a u sljedećem broju, onome od 15. ožujka 1961., u članku *Proslava Dana rudara* navodi se: „Nakon svečane sjednice 2. ožujka otvoren je rudarski dio muzeja u Labinu. Prikazan je razvoj rudarenja od najstarijih vremena, putem dokumenata i fotografija, pa do danas, a nekoliko načina izvođenja hodnika, rada na otkopima i slično, prikazano je na zanimljiv način, imitacijom prilika u rudniku.”⁷ (sl.5.)

Sljedećih godina poduzeće IUR nastavilo je raditi na rudarskom postavu Narodnog muzeja Labin. U zapisniku II. sjednice Muzejskog odbora iz 1961. godine, u dijelu o financijskom planu i budžetu, zapisano je: „(…) što se tiče rudarske zbirke, ona nije u budžetu Muzeja, nego je sastavni dio Istarskih ugljenokopa Raša i izrađena je osnovnim sredstvima koja se nalaze u Muzeju kao jedinici Istarskih ugljenokopa Raša”. Muzejski odbor prihvatio je prijedlog da uprava IUR-a predloži umirovljenoga rudarskog poslovođu koji će obilaziti jamu, skupljati rudarski materijal i primjerke mehanizacije te obavljati ostale aktivnosti za potrebe daljnjeg proširenja Rudarske zbirke. Muzej ujedno „zahvaljuje drugovima iz IUR koji su omogućili da se Muzej izgradi, i preporuča daljnju plodnu suradnju na korist naše zajednice”.⁸

Tijekom godina rada na stvaranju rudarskog dijela postava u Narodnome muzeju Labin IUR je više puta donirao strojeve i alat za izgradnju rudarskog postava te su svi predmeti koji su danas izloženi u rekonstruiranom rudniku u Muzeju i čine Rudarsku zbirku izvorni i nekad

upotrebljavani u rudnicima Labinštine. O donacijama IUR-a svjedoče članci *Raškog rudara* od 1. lipnja 1961. u kojima je navedeno da će IUR darovati Muzeju „ras-hodovane i neupotrebljive rudarske strojeve”, a u broju od 1. srpnja 1962. iste novine donose popis doniranih predmeta: „skretnica, vitlo, dva vagoneta, diesel lokomotiva, crpka, zračna vrata, signalni uređaj za niskop, 87 metara tračnica, 60 komada pragova, komplet natpisnih tabela, komplet zaštitnih sredstava i ventilator”¹⁰ te objavljuje dopis Muzeja IUR-u s popisom doniranih predmeta. (sl.6.)

Od osnutka Narodnog muzeja Labin poduzeće IUR doniralo je Muzeju i godišnje novčane iznose isključivo za potrebe rudarskog dijela stalnog postava, a ostali dio Muzeja financirala je općina Labin. U izdanju *Raškog rudara* od 1. srpnja 1962. navodi se financijska dotacija IUR-a iz Fonda zajedničke potrošnje od milijun dinara za uređenje Muzeja, a već su prije te godine donirali 500 tisuća dinara.¹¹ Prema dokumentu *Plan kulturne djelatnosti Narodnog muzeja Labin* iz 1963. godine, ističe se da je, prema dogovoru između IUR-a i Narodnooslobodilačkog odbora Labin, financiranje Muzeja trebalo biti dvostrano te je za daljnje proširenje Rudarske zbirke IUR obećao svake godine donirati 2 milijuna dinara i sav potreban materijal, strojeve i opremu. Narodnooslobodilački odbor obvezao se ulagati sredstva za obnovu i popravak zgrade, uređenje prostorija i ostalih zbirki Muzeja.¹²

Nakon dovršetka druge faze rekonstrukcije rudnika 1962. godine došlo je do zastoja u dostavi financija od IUR-a. U dokumentu *Rudarski dio muzeja – plan potreba za 1963. godinu* Narodnog muzeja Labin zabilježeno je da IUR nije donirao Muzeju sredstva te im se upu-

7 „Program proslave Dana rudara”, *Raški rudar*, 2. ožujka 1961., str. 1.

8 „Proslava Dana rudara”, *Raški rudar*, 15. ožujka 1961., str. 6.

9 Narodni muzej Labin, Zbirka arhivskog gradiva (Dokumentacija Narodnog muzeja Labin), Zapisnik II. sjednice Muzejskog odbora Narodnog muzeja Labin, 17. travnja 1961.

10 „Poklon muzeju”, *Raški rudar*, 1. lipnja 1961., str. 1.; „Proširenje muzeja”, *Raški rudar*, 1. srpnja 1962., str. 4.

11 „Proširenje muzeja”, *Raški rudar*, 1. srpnja 1962., str. 4.

12 Narodni muzej Labin, Zbirka arhivskog gradiva (Dokumentacija Narodnog muzeja Labin), Plan kulturne djelatnosti, 25. rujna 1963.

sl.7. i 8. Rekonstrukcija rudnika u podrumu Narodnog muzeja Labin
Izvor: Narodni muzej Labin, Fototeka

čuje hitan zahtjev za dotacijom obećanoga godišnjeg iznosa.¹³ Slična se praksa nastavila i sljedećih godina. U izvještaju o radu Narodnog muzeja Labin iz 1966. spominje se kako Rudarska zbirka „nije kompletno postavljena prema zamisli jer je nedostajalo financijskih sredstava” te se ponovo šalje molba za dodjelu pomoći za Rudarski odjel, uz apeliranje na ulogu IUR-a kao suosnivača Muzeja.¹⁴

Dio planiranoga rudarskog postava kao što su Geološka zbirka, različiti modeli i makete rudarskih strojeva, primjeri novih radilišta, predavaonica za nastavu novoza-poslenih rudara i polaznika Rudarske škole te biblioteka rudarske literature nikada nisu dovršeni zbog izostanka financijske dotacije.

Nakon prestanka novčanih uplata Muzeju rudari poduzeća IUR još su godinama radili na održavanju muzejskog rudnika, obavljali povremene sitne popravke i brinuli se za njegovo funkcioniranje, sigurnost i obnovu te se može reći da je izdvajanjem vremena svojih zaposlenika IUR zapravo i dalje sudjelovao u radu Narodnog muzeja Labin. (sl.7. i 8.)

Zaključak. Nasljeđe koje je poduzeće IUR ostavilo Labinu i Labinštini osjeća se u svakom segmentu života tog dijela Istre, pa i u kulturnom životu grada. Godine 1960. IUR je postao suosnivač Narodnog muzeja Labin te, iako osnovan na sjednici Narodnog odbora Općine Labin, bez sudjelovanja tog poduzeća Narodni muzej Labin ne bi postojao, barem ne u današnjem obliku. Za osnivanje labinskog muzeja IUR je pokrenuo inicijativu, donirao strojeve i alate te godišnje uplaćivao određena sredstva za održavanje rudarskog postava, ali su donirali i stručno znanje svojih zaposlenika koji su godinama aktivno sudjelovali u stvaranju i održavanju rudarskog dijela postava Narodnog muzeja Labin. Potrebno je spomenuti i korporativne novine IUR-a *Raški rudar*, koje su u svojim objavama redovito pozivale građane da Muzeju doniraju etnografske predmete ili predmete vezane za NOB. U osnivanju Muzeja i stvaranju rekonstrukcije rudnika u podrumu zgrade poduzeće IUR pronašlo je edukativno mjesto za poučavanje novozaposlenih rudara i za održavanje nastave za polaznike labinske Rudarske škole, ali i prepoznalo priliku za obogaćivanje turističke ponude Labinštine omogućujući turistima i građanima da se upoznaju s rudarskom djelatnošću i rudarskom tradicijom.

LITERATURA

1. Hrvatska tehnička enciklopedija. „Istarski ugljenokopi Raša”. <https://tehnika.lzmk.hr/istarski-ugljenokopi-rasa/> (pristupljeno 23. lipnja 2024.).
2. Istrapedia. „Istarski ugljenokopi Raša”. <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/1255/istarski-ugljenokopi-rasa/> (pristupljeno 23. lipnja 2024.).
3. Istrapedia. „Raški rudar”. <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/2194/raski-rudar/> (pristupljeno 26. lipnja 2024.).
4. Narodni muzej Labin – vodič. Labin, 2003.
5. Narodni muzej Labin. Zbirka arhivskog gradiva (Dokumentacija Narodnog muzeja Labin).
6. *Raški rudar* (glasilo Istarskih ugljenokopa Raša / Tupljak; urednik: Marino Fonović). Labin, godišta 1960. – 1967.
7. Vodič muzeja. Labin: Narodni muzej Labin, 2006.
8. Vorano, Tullio. „Dva decenija rada Narodnog muzeja Labin 1960. – 1980.”. *Informatica Museologica*, Zagreb, Vol. 12, No. 1-2 (1981): 133-142.
9. Vorano, Tullio. *Istarski ugljenokopi – Četiri stoljeća rudarenja na Labinštini*. Labin, 1997.

Primljeno: 26. lipnja 2024.

ISTRIAN COALMINES OF RAŠA, A DONOR WITHOUT WHICH THE NATIONAL MUSEUM IN LABIN WOULD NOT EXIST

The mining company Istrian Coalmines of Raša, founded by a ruling of the government of the FPRY in 1948, developed rapidly in the post-war years because of the crucial importance of coal in the reconstruction of the country and the economy and became a generator of economic and industrial development in the Labin region. After a century of mining and the closure of the last mine and of the company, the influence of IUR/ICR on Labin and surrounds can still be felt in all spheres of the life of the city and its surroundings.

IN 1960 ICR was a joint founder of the Labin National Museum, for the starting of which it provided both initiative and financing, as well as becoming a founding donor, giving machines and tools that still today form the basis of the Mining Collection of the museum and making available the expertise of its employees who for years took an active part in the creation of the National Museum and its mining industry display that is still today the most attractive and visited section of the Museum.

13 Narodni muzej Labin, Zbirka arhivskog gradiva (Dokumentacija Narodnog muzeja Labin), Rudarski dio muzeja – plan potreba za 1963. godinu, 12. prosinca 1963.

14 Narodni muzej Labin, Zbirka arhivskog gradiva (Dokumentacija Narodnog muzeja Labin), Izvještaj o radu Narodnog muzeja Labin, 14. veljače 1966.